

Hugo Bouter

De betekenis van de oudtestamentische altaardienst

‘U moet voor Mij een altaar van aarde maken en daarop uw brandoffers en uw dankoffers, uw kleinvee en uw runderen offeren.’

Exodus 20:22-26

1. Tot God gebracht

In de derde maand na de uittocht uit Egypte kwamen de Israëlieten bij de berg Sinai en sloegen zij hun tentenkamp op tegenover de berg. Bijna een jaar lang zouden ze daar blijven om Gods wetten te vernemen, te leren hoe ze Hem moesten dienen en een heiligdom – de tentwoning – voor Hem te bouwen (Ex. 19:1; Num. 10:11). Het verlore volk werd door God aangenomen als Zijn eigen volk, een heilige natie, een koninkrijk van priesters. God Zelf had hen met Zijn sterke hand uitgeleid uit het diensthuis en tot Zich gebracht, dwars door de Rode Zee en door de woestijn. Dat was Gods werk geweest, Zijn verlossend handelen. Hij had de Israëlieten 'op arendsvleugels gedragen' en tot Zich gebracht (Ex. 19:4). God wilde Zijn volk dicht bij Zich hebben, opdat Hij Zich aan hen zou kunnen openbaren en Hij in hun midden zou kunnen wonen.

Al deze dingen behelzen duidelijke lessen voor onszelf als kinderen van God. Wij kunnen parallellen trekken tussen Israël en de gemeente, tussen het oude en het nieuwtestamentische volk van God. In diverse plaatsen in het Nieuwe Testament klinken de zojuist genoemde gedachten door, en soms zijn de bewoordingen identiek. Zo zegt Petrus dat wij op grond van het lijden en sterven van Christus tot

God zijn gebracht: 'Want ook Christus heeft eenmaal voor de zonden geleden, de Rechtvaardige voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons *tot God* zou brengen' (1 Petr. 3:18).

Dat is kenmerkend voor onze positie als gelovigen. Wij waren vroeger ver van God verwijderd; wij waren beladen met zonden en ongerechtigheden. Wij stonden als zondaars op een onmetelijke afstand van God. Doordat wij vijanden van God waren, stonden wij ook met de rug naar Hem toe. Er was geen contact, geen gemeenschap met God mogelijk vanwege die onoverbrugbare kloof. Bovendien bevonden wij ons in de macht van de boze, Gods tegenstander. Wij waren slaven van de zonde en van de satan, de overste van deze wereld. Hoe konden wij worden verlost? Hoe kon God ons *tot Zich* brengen?

Wij weten het antwoord: het was alleen mogelijk op grond van de dood van een Ander, onze Heere Jezus Christus. Zijn verzoenend sterven heeft de afstand tussen God en de mensen overbrugd, zodat er nu een nauwe band is tussen God en degenen die Hij heeft aangenomen als Zijn kinderen. Evenals Israël vormen wij een volk dat Zijn *eigendom* is (vgl. Ex. 19:5). Wij zijn 'een eigen volk' (Tit. 2:14), 'een volk tot een eigendom' (1 Petr. 2:9). God heeft Zich de gemeente verworven door het bloed van Zijn eigen Zoon (Hand. 20:28). Wij zijn nabij gekomen door het bloed van Christus (Ef. 2:13). Als een volk van koningen en priesters dienen wij Hem in Zijn tegenwoordigheid. Dat is onze nieuwe, verheven positie. Wat voor Israël gold ('u zult voor Mij een koninkrijk van priesters zijn en een heilig volk'), geldt ook voor ons als een koninklijk priesterdom (Ex. 19:6; Petr. 2:5-9; Openb. 1:5-6). God woont door Zijn Geest te midden van de gemeente, die Hem dient en eert hier op aarde. Wij aanbidden de Vader in geest en waarheid (Joh. 4:21-24; Ef. 2:18vv.).

2. Ik heb van de hemel met u gesproken

Natuurlijk zijn er ook grote verschillen tussen de positie van Israël en die van de gemeente. Israël is het *aardse* volk van God, de gemeente het *hemelse* volk, de bruid van het Lam. De brief aan de Hebreëen belicht deze verschillen. Hebreëen 12 stelt dat wij niet zoals Israël genaderd zijn tot de berg *Sinai*, maar tot de berg *Sion*, de berg van de genade. De openbaring die gepaard ging met de verschijning van de HEERE bij het geven van de decaloog (de Tien Woorden, de tien geboden) was indrukwekkend en vreesaanjagend (Ex. 20:18-20). Het volk bleef van verre staan, en God woonde in *donkerheid* toen Hij neerdaalde op de berg Sinai. En dat bleef zo gedurende de oude bedeling (Ex. 20:21; vgl. 1 Kon. 8:12). Zijn ware wezen bleef

verborgen tot de komst van Christus in het vlees. De Zoon heeft de Vader verklaard, en de volheid van Gods genade en waarheid is onthuld in de Zoon van Gods liefde.

Als christenen leven wij nu niet onder het regime van de wet, maar onder dat van de genade (Rom. 6:14). Gods openbaring aan het volk Israël was weliswaar van hemelse oorsprong, maar Hij gaf Zijn aanwijzingen op de berg, d.i. 'op aarde' (Hebr. 12:25). Hij spreekt nu echter werkelijk met de Zijnen *vanuit* de hemel. Want wij hebben een hemelse roeping en wij zijn verbonden met een hemelse Christus (Hebr. 3:1), Die is gaan zitten aan de rechterhand van de Majesteit in de hoge (Hebr. 1:3; 8:1; 10:12; 12:2). Er is nu *geen* bedekking meer, *geen* rokende wolk, *geen* donderslagen en bliksemstralen. Wij aanschouwen de heerlijkheid van Christus met onbedekt gezicht (2 Kor. 3:18). Het hemelse heiligdom staat voor ons open en wij hebben vrijmoedigheid om in te gaan door het bloed van Jezus (Hebr. 8:2; 10:19).

3. Een altaar van aarde

De onzichtbare God mocht op geen enkele manier worden afgebeeld (Ex. 20:4-5), zelfs niet door middel van kostbare materialen zoals zilver en goud. Dat zou namelijk leiden tot *afgoderij*, zoals uit de geschiedenis van Israël ook wel gebleken is (vgl. het gouden kalf in Ex. 32 en het zilveren godsbeeld van Micha in Richt. 17). Het voorschrift met betrekking tot de altaarbouw knoopte aan bij het tweede gebod dat God had gegeven: 'U mag naast Mij geen goden van zilver maken; en goden van goud mag u ook niet voor uzelf maken' (Ex. 20:23; vgl. 20:4-5).

Maar hoe kon God dan wel worden gediend? Bij het aardse volk van God en bij een aardse eredienst paste 'een altaar van aarde', dat spreekt van eenvoud en nederigheid. Het Latijnse woord voor nederigheid (*humilitas*) is afgeleid van het woord voor aarde of grond (*humus*). Het altaar is de plek van de ontmoeting tussen God en Zijn volk; en wij moeten in de juiste houding, in een gezindheid van *ootmoed* tot Hem naderen. Vandaar dit voorschrift voor een altaar van *aarde* om daarop de brandoffers en dankoffers te brengen, het kleinvee en de runderen (Ex. 20:24a). Het bloed van de offeranden moest aan de voet van het altaar worden uitgegoten.

Wij hebben als christenen ook een altaar, maar dat bevindt zich buiten de Joodse legerplaats, buiten het judaïsme als godsdienstig stelsel (Hebr. 13:10). Ons altaar is een *Persoon*, onze Heere Jezus Christus, door Wie wij slachtoffers van lof aan God mogen opofferen (Hebr. 13:15). Wanneer wij het altaar van *aarde* zien als een type van Hem, dan mogen wij denken aan Zijn nederige *mensheid*. Hij was 'de vrucht der aarde' (Jes. 4:2 SV); en Hij had gestalte noch luister dat wij Hem zouden hebben aangezien (Jes. 53:2). Het altaar van aarde stamt vermoedelijk uit de tijd van de

aartsvaders, die op hun pleisterplaatsen telkens altaren bouwden. Abraham, Izak, en Jakob waren altaarbouwers.

Hier in Exodus 20 heeft het 'altaar van aarde' betrekking op de tijd dat het volk nog rondtrok in de woestijn en naar behoefte op bepaalde plaatsen altaren oprichtte. Bij de invoering van de tabernakeldienst vinden wij nieuwe voorschriften, en wel ten aanzien van het koperen brandofferaltaar in de voorhof en het gouden reukofferaltaar in het heiligdom (Ex. 27:1-8; 30:1-6). Het *koper* wijst op Christus' kracht om het vuur van het oordeel te verdragen, het *goud* op Zijn godheid en Zijn hemelse heerlijkheid.

Een voorbeeld van een altaar van aarde vinden wij ook in de geschiedenis van Naäman in 2 Koningen 5. Na zijn genezing nam de legeroverste van de koning van Aram 'een last aarde' mee uit het land Israël, omdat hij voortaan de waarachtige en levende God wilde dienen en geen brandoffer of slachtoffer meer wilde brengen aan andere goden (2 Kon. 5:17). Bij dit altaar van aarde kon hij steeds de naam van de God van Israël aanroepen.

Zoals gezegd, is het altaar de plaats van de ontmoeting met God. Dat wordt hier ook duidelijk gemaakt: 'Op elke plaats waar Ik Mijn Naam zal laten gedenken, zal Ik naar u toe komen en u zegenen' (Ex. 20:24b). Jahweh kiest Zelf de plaats uit, waar Hij gediend wil worden. Zijn naam en de gedachtenis daaraan zouden op die plek centraal moeten staan. God kwam tot hen om (1) in hun midden geëerd en gediend te worden, en (2) hen te zegenen. De ontmoeting met Hem had zegenrijke gevolgen. Zijn *zegen* stond in verbinding met Zijn *naam*, die op de Israëlieten werd gelegd (vgl. Num. 6:22-27). Buiten Hem is er ook voor ons géén zegen te vinden!

4. Een altaar van stenen

Naast een altaar van *aarde* was er echter een tweede soort toegestaan, nl. een altaar van *ongehouwen stenen*: 'Maar als u voor Mij een stenen altaar maakt, mag u dit niet bouwen van gehouwen stenen, want als u ze met uw houweel bewerkt, ontheiligt u ze' (Ex. 20:25). Onze eigen inspanningen maken ons niet aangenaam voor God en op die grondslag kunnen wij niet tot God komen. Dat blijkt hier bij de altaardienst. De eredienst staat in het teken van de eenvoud en mag niet het stempel van mensenwerk dragen.

In de geschiedenis van Israël is enkele malen sprake van zo'n altaar van ongehouwen stenen. Bij de intocht in Kanaän bouwde Jozua volgens het voorschrift van Mozes een altaar van stenen, die niet met ijzer waren bewerkt (Deut. 27:4-8;

Joz. 8:30-32). Merkwaardig is dat dit gebeurde op de berg Ebal, de berg van de vloek. Christus heeft ons vrijgekocht van de vloek van de wet door voor ons een vloek te worden (Gal. 3:13). Zijn offer op het 'kruisaltaar' opent voor ons de weg tot zegen! In Richteren 6 en 13 is er sprake van *rotsaltaren*. Later in de tijd van de koningen was het de profeet Elia, die op de berg Karmel *twaalf stenen* nam naar het getal van de stammen van Israël en met deze onbehouwen stenen een altaar bouwde in de naam van de HEERE (1 Kon. 18:31-32).

Iets vergelijkbaars gebeurde bij de tempelbouw. Het tempelhuis werd opgetrokken van steen, zonder dat er een hamer of beitel of enig ijzeren gereedschap werd gehoord (1 Kon. 6:7). Anders zou het huis zijn ontwijld. Zo bouwt God nu Zijn huis van levende stenen, die alleen *Zijn* werk zijn (vgl. 1 Petr. 2:4-5). Wij zijn *Gods* maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, die *God* tevoren heeft bereid (Ef. 2:10; Fil. 3:3,9).

Ten slotte was er het voorschrift dat men niet langs een trap naar Gods altaar mocht opklimmen, 'opdat uw naaktheid daarop niet zichtbaar wordt' (Ex. 20:26). Dit was bedoeld als waarschuwing tegen de immorele praktijken waarmee de dienst van de heidenvolken gepaard ging; dit mocht in de dienst van Jahweh niet voorkomen. Maar nog steeds is zelfverheerlijking en zelfverhoging niet op zijn plaats in onze eredienst. Laten wij dus God dienen op een Hem *welgevallige* wijze met eerbied en ontzag, want onze God is een verterend vuur (Hebr. 12:28-29).
